

světa a duše. To, co podávají, je zduchovělá realita, skutečnost proniklá mravním účelem, skutečnost zcitovělá.

Básníci skupiny chtějí se kladně zúčastnit přestavby společenské, jejíž vlna se prolévá světem. Jejich nová poezie chce být reálnou prací na přeměně světa. Přiklánějí se tudíž k poezii sociální a proletářské, jež zpívá lepší příští společnosti lidské.

(Duben 1922)

I

V době, v níž konečně umění se má stát podstatnou součástí života širokých vrstev, každého jednotlivce, cítíme znova nutnost vyřešit si svůj poměr k umění a zvláště k umění přítomnosti. Stará otázka, jež se vždy vynořovala, když jedno umění vyspěvši formově ztrácelo na intenzitě a náplni myšlenkové a na jeho místo se tlačilo nové, nehotové, kvasící umění, proto často nedokonalé a formově zdánlivě úpadkové, myšlenkové však průbojné, doléhá na nás znovu v přítomné době, jež je jedním z největších přelomů v dějinách lidstva.

Proti dřívějším rozhovorům o tomto tématě máme dnes my rozhodnutí podstatně lehčí. Nám je jasno, že umění jakožto součást lidského života nemá účelu samo o sobě, že účelem jeho je podporování, zmnožování života lidského.

Za tímto účelem kráčí dvěma hlavně cestami. Tou, jež je podstatou uměleckého díla, řekněme zhruba cestou krásna, a myšlenkovou náplní, svým étosem. Vyřešení správného poměru mezi těmito dvěma prvky dá nám stanovisko mladého socialisty k umění. Případy mohou být tři: Že oba prvky jdou spolu, anebo stojí proti sobě, či že prvek etický je indiferentní. Prvý případ dá nám ideální dílo umělecké. Poslední platí s jistým omezením. Neboť v každém díle je zajisté tendence, ale kde svou malou aktuálností našich snah se nedotýká, řekneme, že dílo není tendenční. Pokud u takového díla stránka estetická vyhovuje, nemůžeme se stavět proti němu,

neboť dílo umělecké zmnožuje životnost zajisté již svou krásou, již vyvolává. Kde je spor obou prvků nesmiřitelný, kde dílo kvalitami uměleckými vyhovuje, ale eticky jde proti nám, tam nemůžeme pro prvek estetický zanedbat etického, tam se musíme rozhodnout proti dílu uměleckému. Neboť hovění si v kráse, jejíž etický základ je nemravný, je zajisté rovněž nemravné. Spíše dáme přednost pak dílu s dobrou tendencí a horší formou než dílu formy skvělé, tendence však nemravné. Neboť chápeme, že tam, kde se nová myšlenková náplň teprve rodí, kde se nové étos teprve probíjí, leckdy z nadšení nad krokem vpřed vyjde z úst slovo nehotové, že tam forma nového étosu je nehotová, že je tam tápání, hledání, často i zmatek a bloudění. Tam je však také jedině budoucnost umění.

Úkolem mladého socialisty bude podporovat tuto budoucnost, podporovat rozkvět umění proletářského. Mnoho úmyslného neporozumění staví se proti tomuto pojmu, ale je i mnoho nejasnosti mezi zastánci a pěstiteli jeho. Umění proletářské bude zajisté to, jež budou tvořit umělci-proletáři, tj. umělci, u nichž proletářství proniklo veškerou jejich strukturou myšlenkovou. Socialistické nazírání bude tu ne nálepkou, ale nejvnitřnějším zážitkem umělcovým a základní myšlenkovou orientací, jež nebude pravého umění křížit, ale prohlubovat, sít. Dnes máme již slibné začátky tohoto umění, jde jen o to, aby se rozvíjelo dál. Zde má svůj úkol nejen umělec sám, ale i kritik, ba každý socialista. Neboť je jisto, že umění toto musí kotvit v široké základně lidové, jež ho bude číst, zažívat. Mnoho otázek a skrytých nebezpečí číhá na ně. Jisto je, že to bude umění pro lid, že nesmí být aristokratickou výsadou několika jednotlivců, určité vrstvy. S tímto požadavkem se leckdy střetne umělec. Půjde o formu vpravdě krásnou a přece všem srozumitelnou. Tvůrci tohoto umění budou muset především na sobě mnoho pracovat, aby dali se zcela proniknout nazíráním socialistickým, aby jejich umění nesloužilo jen tendenci, ale z ní tvořilo. Jsou i jiné otázky. Bude toto umění těžit z prvků umělecké tvořivosti lidu? Či bude zužitkovávat jen prvky ze života

lidu? Jak dalece bude zpracovávat náměty sociální? Jaké stanovisko zaujme ke kubismu, futurismu, které někteří pokládají za nové umění proletářské? Nutno si dále ujasnit pojem kolektivismu v umění. Znamená to, že kolektivum bude předmětem tvoření uměleckého? Znamená to, že kolektivum zúčastní se přímo v tvoření uměleckém? Znamená to především, že básník je mluvčím kolektiva? Kdy je jím? — Nová náplň myšlenková je zde, jde jen o to, aby básníci a umělci ji opravdu básnický pojali, proteplili a vytvořili nové básnické pojetí života.

II

Není pochyby, že toto nové umění se rodí, především v literatuře. Mladí básníci, kteří po válce vstoupili do literatury, unesení ovzduším doby, která slibovala vytvořit nové prostředí společenské i kulturní, neuvědoměle, pudově začali vyjadřovat to, co nového se rodilo. Šli pohromadě: k člověku, zemi, teplému lidství, naplnění jsouce velikým optimismem, vírou v člověka a možnost stvoření lidského štěstí. Básník stlačoval své já na minimum, jeho ctižádostí bylo vyjádřit lidi. Atmosféra doby jim tento vstup umožnila. Byli pojednou tu a byli radostně přijati těmi, kteří s nimi souhlasili, a bez odporu těmi, kteří jich nechápali nebo je nenáviděli. Od té doby se leccos změnilo. Odpůrci jejich vystihli nebezpečí, jež jim hrozí, a zahájili útok. Ale i mezi mladými básníky samými nastalo rozlišování a třídění. Jedna část z nich domyslíla proud, jenž je zpočátku všechny pohromadě nesl, a došla vědomě ke komunismu. Ta je dnes nejvyhraněnější a nejdále vpřed. Druzí dosud jsou nesení proudem, snaží se ho pochopit a současně, ohlížejíce se zpět i do umění současného, jež tu je vedle nich, a do ciziny, hledají oporu v útvech již hotových. Našli v sobě časem leccos, co souhlasí s komunismem, a ať už je to základní jich vlastností, ať dosti nedomyšlejší, odlišují se stále více. Rozboru jejich děl tu nelze provádět, jistě však vystihnou

jeden všeobecný rys, jestliže řeknu, že skupina pražská je převážně komunistická, skupina moravská hledá oporu v expresionismu. Příznaky příštího rozchodu jeví se již dnes v kritických hlasech obou skupin. Stavějí-li komunisté za úkol nového umění vytvoření umění proletářského, chtěl by teoretik druhé skupiny František Götz svést mladé umění v koleje expresionismu, jiný kritik její Josef Knap domnívá se ve své Aleji srdcí, že nové učení půjde za novým ověřením pravd metafyzických a kosmických. Stejně se projevily rozdíly v reagování proti výpadu Dykovu. Odporoval-li A. M. Píša, kritik komunistů, Dykovi hlavně po stránce myšlenkové, odkázal Dyka J. Knap prý v meze literární kritiky, jež nemá práva kritizovat víru a přesvědčení autorovo. — Zde se cesty rozcházejí a bylo by si přát, aby i nekomunističtí dosud mladí básníci domyslili to, co je inspirovalo. Jestliže však vlivem tradičního umění nebo směrů cizích odliší se časem úplně od komunistů, nezbuďte pro obojí leč rozchod. Hnutí bylo dosud mladé a potřebovalo soudržnosti. Je otázka, je-li dnes tak silné, aby si mohlo dovolit rozchod. Myslím, že je, zvláště proti slabosti vyžívajících se směrů. Tímto rozchodem ozdraví také jejich kritika.

Dosavadní kritika, jež spolupracovala s nimi, zkodifikovala poetiku generace těsně předcházející a částečně ji také zhodnotila, vytěžila pro mladé. Mladí však nemají nyní kritiky, která by probíjela nové obzory. Nepravím, že jí neměli. Ale nyní je okamžik, kdy dosavadní společný kritický boj za všechny mladé básníky se musí u jednotlivých kritiků vyhranit v boj za určité mladé básníky. Pak teprve, až se kritické hlasy obou skupin střetnou, poplyne z jich vyrovnání zisk. Mladá kritika dosud nedbala také jednoho důležitého bodu. Z umění, jež žije tu vedle umění mladého, vytěžila snad, co pro mladé se dalo užít, ale nerozbila dosud ve veřejném mínění přeceňování umění generací předcházejících. Toto učinit je jedním z neposledních úkolů jejích. Neboť pak teprve mladé umění opanuje a bude se, opanovavši pole, volně rozvíjet bez ohledů na taktiku vůči společným nepřátelům.

Tvořit kulturní program socialistického hnutí, připravovat příští kulturu proletářskou je neposledním úkolem mladé inteligence. Na poli umění již dnes se může vykonat poměrně nejvíce.

(Var I, str. 309—312, 15. 4. 1922)